

TOPLUMSAL ATALETTEN KİŞİSEL ATALETE

ÖZTUR SELÇUK
İK Danışmanı & PCC Koç

istese de istemesek de acıları, travmaları çok; dramatik, hatta ondan da fazla trajik olayların sıkça yaşandığı bir toplumun parçasıyız. Bu güzelim topraklar yıllardır bitmek bilmeyen travmalar yaşıyor. Bir yakınımızı yitirmesek de insanların acısına tanık olmak travma toplumuna dönüştürdü bizi. Her şeyden korkuyor, her şeyden öfkeleniyor ve umutsuzluğa kapılıyoruz. Öyle ki “her şey güzel olacak” gibi lafları bile duymak istemiyoruz. Aklımız karışık ve çaresiz hissediyoruz. Güzel günler gelecek belki ama “biz görebilecek miyiz acaba?” sorusu var aklımızda. Bilgece ya da beylik laflar duymak istemiyoruz. Hatta bunları özellikle duymak istemiyoruz. İyi hissetmeye hazır değiliz besbelli. Böyle bir zamanda ne desek boş ama dayanışmanın en güzel örneklerinin yaşandığı şu zamanda yaralarımızı sararak birlikte iyileşebiliriz. Bu yüzden baştan söyleyeyim, sürç-ü lisan edersem affola...

Bu koşullarda elbette herkesin dileği ne böyle acılar yaşayalım ne de bunları konuşalım, yazalım... Ancak bazı zamanlar vardır ki kendimizi başkaları uğruna toparlamamız gerekir. Belki bunun zamanıdır şimdi. Toparlanıp yeniden yaşama dönme zamanı. Engelleyemediklerimizin yasını

tutarken engelleyebileceklerimiz için çalışmanın zamanı. Kederli olsak da derin bir nefes alıp ayağa kalkma zamanı. Kayıplar için yas tutarken kalanlara sevgi ile sarılma zamanı. Büyük şeyler başaramasak bile uzanma mesafemizde olanlara dokunma zamanı...Peki, nereden başlamak lazım? Yapabileceklerimizden. Çünkü her birimiz birbirimize karşı sorumluyuz!

ETKİ İLE TEPKİ ARASINDAKİ BOŞLUK

“Uyaran ve tepki arasında bir boşluk bulunur. O boşlukta bizim tepkimizi seçme kudretimiz yer alır. Verdiğimiz tepkide ise gelişme ve özgürlüğümüz saklıdır.”

Viktor Frankl’a atfedilen bu söz, şu anda belki de en çok ihtiyacımıza yarayan şey olabilir. İstedığımız gibi bir insan olma umudumuzu; başımıza gelenlerle bunlara verdiğimiz tepki arasındaki boşluğu, insancıl niteliklerle doldurabilmekte arayabiliriz.

Çünkü o boşluğa geçmişimizi sığdırırız; daha önce benzer deneyimler yaşamış olabiliriz.

Çünkü o boşluğa geleceğimizi sığdırırız; en doğru kararları verebilmek için en uygun hamleleri yaptığımızı hayal ederiz.

Çünkü o boşluğa vicdanımızı sığdırırız; bizi biz yapan değerlerimizi düşünür ve tepkimizi kendi etik ahlak süzgecimizden geçirerek veririz.

Çünkü o boşluğa empatiyi sığdırırız; kendimizi karşımızdaki kişinin yerine koyarız, bize nasıl davranılmasını isteriz?

Çünkü o boşluğa farkındalığımızı sığdırırız; istediğimiz insancıl tepkiyi vermeye engel olan nedir?

Millet olarak cumhuriyet tarihimizin en ızdıraplı günlerini yaşıyoruz... Bu deprem sadece yer kabuğunu, binaları değil, orada olan tüm insanları ve geride kalanları da ezdi geçti. Bedenler ile birlikte ruhlar da yara aldı. Her birimiz doğrudan ya da dolaylı olarak bu travmanın etkisinde yara bere içindeyiz.

Çünkü yaptığımız her eylem olmak istediğimiz kişiye bir adımdır. Tek bir eylemle o kişiye ulaşamayız belki ama aynı tür eylemleri sürekli tekrar ederek olmak istediğimiz kişiye daha çok yaklaşıyoruz. Böyle sıralayınca o boşluk ne kadar da kıymetli değil mi? Peki uyaran ve tepki arasında gerçekten böyle bir boşluk var mı? Nörobilimciler, herhangi bir durum karşısındaki ilk kararımızı ve dolayısıyla tepkimizi otomatik pilotta gerçekleştirdiğimizi söylüyor. Yani bilincin değil, ilk etapta bilinçaltının- ilkel beynin etkisi altındayız. Bu durumda bilinçli kararı nasıl vereceğiz? Verdiğimiz tepkinin üstüne düşünebilmek ve onu anlamaya anlamlandırmaya çalışarak olabilir mi?

İnsan anlam arayabilir, anlam yaratabilir ve anlam yükleyebilir. Bu anlamlarla ve kendini anlamalarla bir sonraki benzeri uyarana vereceği tepkiyi değiştirebilir. Tabii, eğer bunu seçerse... Diğer seçenekse düşündüğünü yapmamak ve yaptığı üzerine düşünmemek yani atalet olabilir!

CESARET EDİP BİR ŞEY YAPMAZSAN SONUÇ ESARET!

Cesaret ile esaret arasında da sadece bir harf var değil mi? Ama sonuç pek de öyle hafife alınacak gibi değil. Bugün cesaret edip atamadığımız adımlar bizi ayaklarımızın üzerinde duramayacak durumda

birakırlar. Bu yüzden harekete geçmeli!

Mümin Sekman,1999 depreminden sonra yazdığı *Atalet* kitabında: *“Cehalet gafleti, gaflet ataleti, atalet felaketi, felaket sefaleti, sefalet esareti getirir,”* demişti.

- **Cehalet**, az şey bilmek değil, bilmesi gerekeni bilmemektir.
- **Gaflet**, önem vermesi gerekene karşı kayıtsız kalabilmektir.
- **Atalet**, yapması gerekeni yapmayıp, sürekli ihmal etmektir.
- **Felaket**, dışsal bir olayın gelip atalet halini yıkıcı bir şekilde kırmasıdır.
- **Sefalet**, felaket sonrası finansal, ruhsal ve fiziksel olarak güçsüzeleşmektir.
- **Esaret**, kendi ayakları üzerinde duramaz hale düşmektir.

Sonra da depremin fiziksel ataleti ile insanların sosyal ataletini karşılaştırmış Mümin Sekman ve şu sonuca varmış; **insan hayatına dokunan hiçbir atalet hali sonsuza kadar sürmez**. Örneğin, fay hatları yıllarca hareket etmeyip “atalet halinde” kaldığı için enerji biriktirir. Bu enerji biriktirilen dönem, insanların ataletini yenip binalarını yenilemeleri için zaman tanır. Eğer siz “önleyici müdahale” ile ataleti ortadan kaldırmazsanız, zamanı gelince bir felaket gelip atalet halini kırar. Ve hiçbir atalet sonsuza kadar sürmez! Çetin Altan’ın deyişiyle, *“Zamanında çözülmeyen sorunlar, top yekûn çözülmeyi hazırlar.”*

Konu sadece deprem değil. Toplumsal atalet kadar bireysel atalet için de bu yasa geçerli. Örneğin “Kötü bir şey çıkarsa” diye check-up’a gitmezsiniz, en ileri evre kanserle karşılaşabilirsiniz. Ya da mesela ben Ağustos’ta Ağrı Dağı tırmanışı yapmayı planlıyorum. Tırmanış için o sabah

iyi kahvaltı yapıp dinç uyanmış olmam yeterli mi? Yetmez tabii... Şimdiden hazırlıklara başlamalı, antrenmanlarla bedeni güçlendirmeli, olası riskler ve bunlarla nasıl baş edilebileceği ile ilgili önden bilgi edinmeliyim. Yani Ağrı Dağı’na tırmanacaksam öncesinde hazırlanmalıyım, değil mi?

YASIN İÇİNDEN GEÇMEK

Oysa bu afette de öncekiler gibi hazırlıksızlığımıza, örgütlü ve koordine olmayışımıza üzülerken tanıklık ettik. Asıl yapılması gereken bu iken gerçekte olan ise kafası kesik tavuklar gibi ortalıkta gezindiğimizdi. En azından benim için öyleydi. Gelecek kaygısı üreten, yaşama sevincini öldüren ve adaletin olmadığı her toplumda hayat atalet üretir belki de. Atalet düşenler başını kaldırarak adaletsizliğe karşı mücadele edeceği yerde mazeret üretmeyi seçebilir. İşte size toplumsal ataletin kişisel atalet dönüşmüş şekli.

Kendi bireysel yas deneyimimden öğrendiğim en temel şey; acının/ yasın **GEÇMESİ GEREKEN bir şey değil, İÇİNDEN GEÇİLMESİ GEREKEN bir şey** olduğuydu. “Bir an önce geçsin de normale dönelim,” diyerek değil, içinde durarak, elinden geleni yaptığında. Kendimi çok çaresiz ve aciz hissettim bu zamanda, sanki yeterince bir şey yapmıyorum hissiyle sürekli bir şeylerin içine girmeye çalıştım. Daha önce de hissetmişim ama görülen o ki bunu değiştirecek bir şey yapmamıştım. Birey olmak yeterli değil, bir topluluğun parçası olduğunda daha çok fayda sağlanabileceğini bir kez daha anladım. Kendime bir söz verdim! Bundan bir sene sonra kendime soracağım; “Bu bir sene boyunca bütüne fayda sağlayacak ne yaptım? Olayların ilk etkisi geçtikten sonra düzenli

olarak ne katkı sağladım? Gelecekteki olası afetlerde aynı şeylerin yaşanmaması için ne yaptım? Bir daha kendimi aciz ve çaresiz hissetmemek için hangi örgütlenmenin içinde yer aldım?” diye soracağım. Kendime verdiğim sözün yazılı ispatı burada dursun.

Çünkü “anlam” kendi kendine oluşan bir şey değil. Anlam kendinden daha büyük bir şeye hizmet edince gelen bir hediye. Size anlamlı gelen bir alanda sizin gibi düşünen insanlarla birlik olarak, kendinizden daha büyük bir oluşumun parçası olarak gelişen bir şey...

ATALETİN BİR ADIM ÖTESİ

Bugün dünya devi birçok şirket bu bağlamda ekonomik değer ötesinde **‘ortak değer yaratma’** misyonuyla sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk stratejilerini geliştirmeyi sürdürüyor.

Ülkemizde bir tür hayırseverlik gibi algılanan kurumsal sosyal sorumluluk, belki de ortak değer yaratma kavramı ve uluslararası şirketlerin bu girişimleriyle yeniden şekilleniyor. Dünya ekonomisinin yaklaşık % 90’ı özel sektör tarafından yönetilirken, buradan hareketle özel sektörün atacağı adımlar da büyük öneme sahip görünüyor.

Bundan hareketle, sivil toplum her vatandaşın hayatının bir parçası olmalı. Yardımlaşmak ve dayanışmak yalnızca zor zamanlar için değil, gelecek zor zamanların engellenmesi için de gerekli. Bu yüzden her birimizin bireysel sorumlulukları dışında; meslek örgütlerinin, sivil toplum kuruluşlarının, siyasi partilerin ve yarım inşa edebilecek tüm örgütlü yapıların, şirketlerin sorumluluğu var bunda. Bireysel eylemlerimizin ve sorumluluklarımızın kolektif

birlikteliklerimizle olan kesişimini artırmalıyız.

Böylelikle, insan haklarının ama her kişinin haklarının eşit biçimde korunduğu bir dayanışma toplumunda **“Birey mi toplum mu önce gelir?”** tartışması da ortadan kalkacaktır. Pandemi zamanını hatırlayalım... Toplumda yeterli düzeyde aşılma olmazsa toplumsal bağışıklık sağlanamayacaktı, sonuçta

yalnız aşı yaptırmayanların değil, herkesin hayatı tehlikeye girecekti. Yeterince aşılma olmazsa hiç kimsenin hayatı güvende olmayacak yaşam hakkı korunamayacaktı. Kimsenin diğerlerinin yaşama hakkını tehlikeye atmaya hakkı olmadığına göre, bireysel arzu ve çıkarlar yerine temel haklar söz konusuydu; yaşama hakkı! Bugün de öyle...

Uruguaylı gazeteci, yazar

Eduardo Galeano Aynalar kitabında durumu şöyle özetliyor; *“Hayırseverliğe değil dayanışmaya inanırım; hayırseverlik yukarıdan aşağıyadır, tepeden bakar. Dayanışma yataydır, diğer kişiye saygı duyar.”* Olması gereken şeyin tam da bu olduğunu düşünüyorum. Gün bence sivil topluma katılma, kendinden büyük bir şeye ait olma günüdür. Dayanışma bana iyi gelecek, bize iyi gelecek...